

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора юридичних наук, старшого дослідника Шкарупи
Констянтина Вікторовича на дисертаційне дослідження Базалук
Елеонори Олегівни на тему «Юридико-психологічний механізм
допомоги та захисту жінок і дівчат, які постраждали від насильства під
час збройних конфліктів», поданого до захисту у спеціалізовану вчену
раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття
ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю
081 «Право»**

Актуальність дослідження на тему «Юридико-психологічний механізм допомоги та захисту жінок і дівчат, які постраждали від насильства під час збройних конфліктів» обумовлюється кількома критичними факторами. По-перше, у сучасному світі конфлікти часто відбуваються з порушенням норм міжнародного гуманітарного права, що призводить до численних жертв серед мирного населення. Водночас під час збройних конфліктів сексуальне та гендерно-обумовлене насильство стає інструментом залякування та контролю (більшою мірою жінок та дівчат), що вимагає розробки ефективних механізмів правової та психологічної допомоги.

По-друге, недостатня ефективність існуючих правових механізмів має ряд негативних наслідків. Зокрема міжнародні та національні законодавства мають значні прогалини у сфері захисту постраждалих від насильства під час конфліктів. Хоча існують документи, такі як Женевські конвенції та Резолюція 1325 Ради Безпеки ООН, їх реалізація на практиці залишається обмеженою – це вимагає глибокого наукового аналізу та вдосконалення правового поля.

По-третє, жінки та дівчата, які постраждали від насильства під час конфліктів, потребують не лише юридичної допомоги, але й комплексної психологічної підтримки. Психологічні травми, спричинені насильством, можуть мати довготривалі наслідки, що негативно впливають на їхнє психічне здоров'я та інтеграцію в суспільство.

По-четверте, гендерно-обумовлене насильство під час збройних конфліктів є проявом системної нерівності між чоловіками та жінками, що потребує особливої уваги. Сучасні юридичні та психологічні механізми повинні бути адаптовані до цих умов для забезпечення повного захисту прав жінок та дівчат.

Таким чином, дослідження цієї теми є надзвичайно важливим для створення ефективних юридико-психологічних механізмів, які б сприяли відновленню прав та психологічної рівноваги постраждалих жінок і дівчат.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є високою. Про це свідчить наступне. Авторка дисертації опрацювала достатню кількість джерел – в списку використаних джерел наведені наукові праці теоретичного змісту, дослідження практиків, що свідчить, що в дисертації приділена увага як теоретичним аспектам, так і практичним аспектам досліджуваної теми. Елеонора Базалук уважно поставилася до аналізу джерел теоретичного характеру – в дисертації представлено аналіз значної кількості таких джерел. Полемізуючи з науковцями-юристами на сторінках дисертації, авторка дисертації виводила власні висновки, рекомендації, узагальнення.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, мають вагоме загальнонаціональне значення, що підтверджується актами про впровадження результатів дисертаційного дослідження, які можуть бути використані в: науково-дослідній сфері – для подальшого наукового вивчення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права і процесу (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права); законотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства в частині оптимізації процедур надання психологічної допомоги та правового захисту жінкам і дівчатам, які постраждали від насильства під час збройних конфліктів в Україні; освітньому процесі – під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Адміністративне

право та процес: доктринальні та практичні проблеми» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Науковим положенням, висновкам і рекомендаціям, сформульованим у дисертації, властивий високий ступінь наукової новизни. Дисертація є одним із перших комплексних досліджень юридичного спрямування, що ідентифікує зміст, сутність та особливості юридико-психологічного механізму допомоги та захисту жінок і дівчат, які постраждали від насильства під час збройних конфліктів з позиції соціально-екологічної моделі, яка враховує не лише взаємозв'язок між індивідуалізованим досвідом травматизації від насильства, його наслідками та процесом реабілітації, а й ширші соціальні та структурні аспекти, які формують відповідне середовище, як чинник ефективного відновлення. За результатами проведеного аналізу сформульовано наукові положення та висновки, запропоновані особисто здобувачкою.

Заслуговує схвалення, запропонована авторкою дисертації пропозиція щодо запровадження комплексної нормативної основи для формування в Україні юридико-психологічного механізму надання психологічної допомоги та правового захисту жінкам і дівчатам, які постраждали від насильства під час збройних конфліктів, яка передбачає: 1) прийняття спеціалізованого законодавства та уточнення положень нині чинних нормативно-правових актів; 2) розвиток інституційної інфраструктури; 3) забезпечення міжсекторальної співпраці; 4) кадрове та освітнє забезпечення; 5) інформаційний супровід та просвіту; 6) впровадження систем моніторингу та оцінки ефективності наданої допомоги.

Варто схвалити й наукове розуміння теоретико-правового дискурсу інтерпретації терміну «взаємодія», що застосовний до процедур надання допомоги та захисту жінкам і дівчатам, які постраждали від насильства під час збройних конфліктів у варіації процесу, який надає можливість появи взаємообумовлених рішень та вироблення спільних цілей шляхом використання навичок, ресурсів або знань усіх його учасників для

забезпечення структурованого та ефективного впровадження комплексної підтримки постраждалих.

Авторка дисертації дуже переконливо обґрунтувала необхідність залучення психологів до усіх рівнів реалізації механізму надання допомоги та захисту жінкам і дівчатам, постраждалим від насильства під час збройних конфліктів, запропонувавши забезпечити їм можливість здійснювати: а) спеціалізовану підготовку для фахівців, які працюють у цій галузі (зокрема працівників правоохоронних органів, соціальних працівників, медичних працівників та юридичного персоналу, щоб покращити їхнє розуміння психологічних аспектів насильства щодо жінок і дівчат), а також залучатись до навчань місцевих постачальників соціальних послуг і волонтерів як джерело знань задля розвитку їхніх навичок ефективного застосування підходів до надання допомоги з урахуванням травм, необхідної психосоціальної підтримки та гендерних аспектів з метою якнайкращого задоволення потреб постраждалих; б) адвокацію та участь у розробці політик вирішення проблем насильства; в) збір та документування порушень прав людини тощо.

Окремо слід вказати, що авторка дисертації навела достатньо аргументів стосовно системи міжнародних стандартів допомоги та захисту жінок і дівчат, постраждалих від насильства в умовах збройного конфлікту, яка базується на комплексному підході, що включає законодавчі, інституційні, процесуальні, координаційні, кадрові та філософсько-парадигмальні компоненти.

Загалом у дисертації запропоновано та належним чином обґрунтовано значну кількість змін та доповнень до чинного законодавства, норми якого формують юридико-психологічний механізм допомоги та захисту жінок і дівчат, що постраждали від насильства під час збройних конфліктів.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, повною мірою викладені в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. За матеріалами дисертаційного

дослідження опубліковано дев'ять наукових публікацій, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук та чотири тези доповідей і повідомлень на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Наведене свідчить про те, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертації належно пройшли апробацію.

Проаналізувавши за кількісними та якісними показниками наукові роботи, які були опубліковані за матеріалами дисертаційного дослідження, я можу узагальнити, що: 1) наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, повною мірою викладені в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, 2) наукові роботи, які були опубліковані, за матеріалами дисертаційного дослідження відповідають вимогам, встановленим у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Проаналізувавши зміст дисертації, можна констатувати, що авторкою дисертації дотримано вимоги академічної доброчесності повною мірою. Дисертація містить посилання на використані в її тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень та відомостей. Надано повну інформацію про результати наукової діяльності й використані методики досліджень. У дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикацій, фальсифікацій та інших порушень академічної доброчесності.

Констатуючи, дисертація є самостійним, завершеним, комплексним науковим дослідженням, в якому повною мірою розкрита його тема, досягнута мета, яка перед ним висувалась, та вирішені всі задачі, які ставились перед дисертаційним дослідженням.

Відповідно, рецензія на дисертацію є позитивною. Дисертація відповідає вимогам, які висуваються до такого роду наукових праць – і щодо змісту, і щодо оформлення.

Хоча дисертація оцінюється позитивно, варто звернути увагу на наступні зауваження і дискусійні питання стосовно її положень.

1. З огляду на беззаперечну важливість порушених питань, цікаво почути думку авторки чому її науковий інтерес обмежений гендерним аспектом.

2. Також цікавить думка авторки, чи є у неї власні припущення щодо того, чому сексуальне насильство, що сталося під час війни чи збройних конфліктів, практично не фігурує в історичних хроніках.

3. Авторські узагальнення щодо того, які основні постулати мають бути відображені у чинній законодавчій базі в контексті допомоги та захисту жінкам і дівчатам, що постраждали від насильства під час збройних конфліктів мають декілька спірних положень. По-перше, йдеться про «інтеграційну систему допомоги та захисту жертв», однак не вказано, які конкретно елементи цієї системи мають бути включені. По-друге, положення про «невідворотність притягнення винних до відповідальності» не розкриває процедур того, як має здійснюватися контроль за дотриманням цієї умови. По-третє, відсутніми є конкретні нормативи щодо визначення практичної дієвості принципу гендерної рівності.

4. Спірним видається твердження, що наразі відсутньою є усталена громадська позиція про неприпустимість толерування насильства загалом, у тому числі щодо жінок і дівчат, що визначається авторкою як прорахунок в діяльності суб'єктів, уповноважених забезпечувати правопорядок і захист прав людини. Щонайменше тому, що в Україні вже існують низка державних програм і громадських ініціатив, спрямованих на боротьбу з насильством, особливо гендерно зумовленим. Активно проводиться просвітницька робота, створюються кризові центри для жертв насильства, а також діють механізми захисту і підтримки постраждалих. Проблема полягає, скоріше, в обмеженій

ефективності впроваджених заходів та необхідності їх вдосконалення, ніж у повній відсутності.

Слід окремо наголосити, що наведені вище зауваження і дискусійні питання не мають впливу на наукову та прикладну цінність дисертаційної роботи. Їхня наявність є свідченням багатоаспектності піднятих питань, доречного суб'єктивізму авторки, що сприяв розвитку наукової полеміки щодо досліджуваних нею питань.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

У дисертації Базалук Елеонори Олегівни отримані нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливе наукове завдання. Вона є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана нею особисто, містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених ним досліджень, що мають важливе значення для розвитку юридичної науки.

Структура та зміст дисертації відповідають її назві, а основні її наукові положення, висновки та рекомендації, характеризуються новизною, достовірністю, достатньою повнотою їх викладення.

На підставі вказано вище можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Базалук Елеонори Олегівни на тему «Юридико-психологічний механізм допомоги та захисту жінок і дівчат, які постраждали від насильства під час збройних конфліктів», подане на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261, наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня

доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Базалук Елеонора Олегівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

**доктор юридичних наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
публічного права**

Костянтин ШКАРУПА